

УДК 343.271

DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.05.07>

Надоєв Артур Автонділович,
аспірант кафедри кримінально-
правових дисциплін,
Харківський національний
педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
ORCID 0000-0003-4180-2686
1604102018@ukr.net

Павленко Тетяна Анатоліївна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін,
Харківський національний
педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
ORCID 0000-0002-6019-1086
pavlenkotatyana7@gmail.com

ВСТАНОВЛЕННЯ БАЗОВОГО СТАНДАРТУ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ШТРАФІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: АНАЛІЗ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА МАТЕРІАЛІВ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Анотація

Стаття присвячена питанню встановлення базових стандартів обчислення розміру штрафів у Кримінальному кодексі України та Кодексі України про адміністративні правопорушення, аналізу положень зарубіжного кримінального та адміністративного законодавства, матеріалів судової практики та теоретичних позиції з цього питання, формулюванню висновків та пропозицій, спрямованих на вдосконалення відповідних кримінально-правових та адміністративно-правових норм.

З огляду на те, що представники міжнародної спільноти активно досліджують можливість застосування альтернативної форми покарань, пов'язаних з мінімальним обмеженнями прав людини, в межах зазначеного наукового дослідження вивчено зарубіжний досвід встановлення належних та справедливих розмірів штрафу.

Метою статті є визначення актуальних розмірів штрафів, відповідних завданій шкоді вчиненням адміністративного правопорушення або кримінального злочину, як альтернативних видів адміністративного чи кримінального покарання.

Наукову новизну становлять розроблені на основі зарубіжного досвіду пропозиції щодо реструктуризації механізму обчислення розміру штрафу, що дозволить забезпечити однаковий ступінь репресивності штрафних санкцій для осіб, що мають різний рівень доходів.

Висновки. Реструктуризація механізму обчислення розміру штрафу є актуальною потребою адміністративного та кримінального законодавства України. Найбільш ефективним способом його вдосконалення виступає впровадження в якості базового стандарту розміру штрафних санкцій розміру середнього доходу винного.

Проте впровадження такого способу визначення розміру штрафу потребує чіткого нормативно-правового закріплення ефективного механізму обчислення доходу винної особи та врахування його майнового стану.

У зв'язку з відсутністю такого механізму видається, що на сьогоднішній день найбільш доцільним способом реформування порядку обчислення штрафу є встановлення його розміру кратно розміру податкової соціальної пільги. Це дає можливість забезпечити економічну обґрунтованість та високий рівень репресивності зазначеної форми покарання та її взаємозв'язок з динамікою доходів населення. Використання єдиного базового стандарту для розрахунку ступеня тяжкості правопорушення та розміру штрафу дозволить забезпечити пропор-

ційність між рівнем соціальної небезпечності злочину та його караністю в умовах динамічної економічної ситуації в Україні.

Ключові слова: покарання, штрафні санкції, розмір штрафу, базова одиниця розрахунку розміру штрафу.

Nadoiev Arthur A.,

graduate student,
Department of Criminal Law Disciplines,
Kharkov national Pedagogical University
named after G. S. Skovorody
ORCID 0000-0003-4180-2686
1604102018@ukr.net

Pavlenko Tetiana A.,

Doctor of Law, Associate Professor,
Department of Criminal Law Disciplines,
Kharkov national Pedagogical University
named after G. S. Skovorody
ORCID 0000-0002-6019-1086
pavlenkotatyana7@gmail.com

ESTABLISHMENT OF THE BASIC STANDARD FOR DETERMINING THE AMOUNT OF FINES IN ADMINISTRATIVE AND CRIMINAL LAW: ANALYSIS OF INTERNATIONAL LEGAL ACTS AND CASE LAW

Abstract

The paper research devoted to the establishment of basic standards for calculating the amount of fines in the Ukraine Criminal Code and the Ukraine Code of Administrative Offenses, analysis of foreign criminal and administrative law, case law and theoretical positions on this issue, formulation of conclusions and proposals to improve relevant criminal law. and administrative – legal norms.

The paper research author, in particular, notes that given that the international community is actively exploring the possibility of using alternative forms of punishment associated with minimum restrictions on human rights, within this study studied the international experience of setting appropriate and fair fines.

***The purpose** of paper research is to determine the actual and relevant tasks, the commission of an administrative offense or a criminal offense, damage to the amount of fines as alternative types of administrative and criminal punishment.*

***The scientific novelty** is the proposals developed by the author, based on international experience, to restructure the mechanism for calculating the amount of the fine, which will ensure the same degree of repression of penalties for people with different income levels.*

***Conclusions.** Author concludes that the restructuring of the mechanism for calculating the amount of the fine is an urgent need for administrative and criminal legislation of Ukraine. The most effective way to improve it is to introduce as a basic standard the size of penalties the size of the average income of the perpetrator.*

However, the introduction of such a method of determining the amount of the fine requires a clear legal framework for an effective mechanism for calculating the income of the guilty person and taking into account his property status.

Due to the lack of such a mechanism, it seems that today the most appropriate way to reform the procedure for calculating the fine is to establish its size as a multiple of the size of the social tax benefit. Which makes it possible to ensure the economic feasibility and high level of repression of this form of punishment and its relationship with the dynamics of income. The use of a single basic standard for

calculating the severity of the offense and the size of the fine will ensure proportionality between the level of social danger of the crime and its punishment in a dynamic economic situation in Ukraine.

Key words: *penalties, penalties, fine, basic unit of fine calculation.*

Постановка проблеми. Перманентні соціально-економічні зміни в Україні зумовили переосмислення стійкої парадигми визначення та порядку стягнення кримінальних та адміністративних штрафів. Так, концептуальним недоліком механізму призначення покарання у формі штрафу є невідповідність, що заподіяна злочином або адміністративним правопорушенням шкоди граничним розмірам штрафних санкцій, встановлених нормами Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Адже відповідно до положень підрозділу 1 розділу XX Податкового кодексу України неоподаткований мінімум доходів громадян визначається на рівні податкової соціальної пільги для потреб кваліфікації злочинів та адміністративних правопорушень, а в частині визначення суми штрафних санкцій застосовується неоподатковуваний мінімум доходів громадян (НМДГ) у розмірі 17 грн.

Водночас запровадження терміну «неоподатковуваний мінімум доходів громадян» як сталої фінансової категорії передбачено у законодавстві більшості держав Європейського Союзу в якості інструменту корегування соціальних стандартів, що дозволяє миттєво, ефективно реагувати на різновекторні зміни у соціально-економічній сфері шляхом одночасного внесення змін у необмежену кількість нормативно-правових актів.

Проте в Україні розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян не змінюється уже протягом 25 років і давно не відповідає рівню інших базових соціальних стандартів, що є основним недоліком та дискусійним питанням процесу визначення розміру адміністративних та кримінальних штрафних санкцій.

Метою статті є визначення актуальних розмірів штрафів, відповідних завданій шкоді вчиненням адміністративного правопорушення або кримінального злочину, як альтернативних видів адміністративного чи кримінального покарання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання інституту при-

значення адміністративного та кримінального покарання досліджували: М. І. Бажанов, Л. В. Багрій-Шахматова, І. М. Гальперін, Т. А. Денисова, О. О. Дудорова, М. Д. Дурманов, В. Т. Маляренко, М. І. Мельник, А. А. Музика, Ю. А. Пономаренко, О. П. Рябчинська, В. В. Сташис, В. І. Тютюгін, С. С. Яценко та ін. Проте відсутність належних змін у законодавстві свідчить про те що зазначені питання не втратили свого дискусійного характеру, та існує необхідність у проведенні подальших наукових досліджень порядку обчислення розміру штрафних санкцій у Кримінальному кодексі України та Кодексі України про адміністративні правопорушення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-політичні умови та об'єктивні соціально-економічні показники розвитку держави у період з 1995 року по 2020 рік зумовили значне збільшення розмірів прожиткового мінімуму на одну особу на місяць та щомісячного розміру мінімальної заробітної плати у десятки разів.

Водночас зазначені соціально-економічні зміни, а також активні інфляційні процеси зовсім не торкнулися розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян, який залишається незмінним з 1995 року й станом на травень 2020 року становить 17 гривень, що вбачається економічно недоцільним та соціально необґрунтованим. Тобто, якщо співвідношення неоподаткованого мінімуму до прожиткового мінімуму і до мінімальної заробітної плати, станом на 2000 рік, становило відповідно 1:18 та 1:6 то, станом на травень 2020 року воно становить 1:110 та 1:220.

Таким чином, теоретична концепція застосування економічної категорії «неоподатковуваний мінімум доходів громадян» з подальшою її інтеграцією до чинного законодавства України втратила свою актуальність та потребує належного наукового переосмислення.

Такий механізм визначення розміру штрафних санкцій є стримуючим фактором для належного виконання завдань кримінального законодавства та законодавства

про адміністративні правопорушення щодо наповнення дохідної частини державного бюджету України шляхом встановлення альтернативних видів фінансових санкцій, які застосовуються у більшості прогресивних країн світу як альтернатива найсуворішим видам покарань, пов'язаних з ізоляцією особи від суспільства.

Доктринальні положення адміністративного та кримінального права про стабільність штрафу як базової альтернативної санкції забезпечуються майновими обмеженнями для винної особи, що є підґрунтям його ефективного практичного застосування.

З огляду на те, що представники міжнародної спільноти активно досліджують можливість застосування альтернативної форми покарань, пов'язаних з мінімальними обмеженнями прав людини, нами вивчено зарубіжний досвід встановлення належних та справедливих розмірів штрафу.

Єдине поняття штрафу як виду покарання існує в більшості країн світу. В окремих державах законодавчо передбачаються різні види кримінальних штрафів. Наприклад, Кримінальні кодекси Німеччини та Парагваю передбачають штраф грошовий і штраф майновий. Зокрема, згідно з § 40 КК ФРН грошовий штраф призначається в денних ставках – мінімум п'ять, максимум триста шістдесят, розмір яких визначає суд з урахуванням особистого і матеріального становища особи, яка вчинила протиправне діяння. Відповідно до § 43 КК ФРН майновий штраф (Vermögensstrafe) полягає у виплаті призначеної судом грошової суми, розмір якої обмежений вартістю майна винного. Майновий штраф може призначатися тільки поряд з довічним позбавленням волі або позбавленням волі на термін понад два роки [3].

В Естонії розрізняються поняття «штраф» і «грошове стягнення». Перший призначається за проступки, друге – за злочини. Відмінності також стосуються розмірів і порядку обчислення. Кримінальні кодекси Японії [19] і Південної Кореї [20] передбачають кримінальний штраф і малий кримінальний штраф, які розрізняються лише за розміром. У кримінальних кодексах Італії і Мальти в якості окремих покарань фігурують великий і малий штрафи [4].

Розміри штрафу в більшості країн визначені у кримінальних кодексах. Зазвичай в За-

гальній частині КК вказуються мінімальний і максимальний розміри штрафу, іноді тільки максимальний. В Австрії, Азербайджані, Алжирі, Аргентині, Бельгії, Болгарії, Латвії та ряді інших країн конкретні розміри штрафів вказані в санкції статей Особливої частини Кримінального кодексу. В Албанії, Білорусі, Литві, Македонії, Норвегії, Румунії, Швейцарії конкретні розміри штрафів в Особливій частині КК не вказуються, а визначаються судом в рамках, установлених у Загальній частині КК. У деяких країнах, наприклад, в Бахрейні і Албанії, мінімальні і максимальні розміри штрафів встановлені окремо для злочинів і адміністративних проступків [6, с. 420].

Система обчислення розміру штрафу в кожній країні залежить від особливостей злочинного діяння, економічних умов країни і національних традицій. Найчастіше ставка штрафу або його межі встановлюються в одиницях національної валюти. Такий спосіб застосовується як в країнах з досить стійкою грошовою системою, так і в країнах, де валюта менш стабільна. У деяких країнах законодавець встановлює розміри штрафів у валюті іноземної держави. Наприклад, в Аргентині штраф встановлений в доларах США, а в Чорногорії в євро [7].

У державах, що зазнали сильної інфляції, розмір штрафу встановлений в умовних одиницях виміру, грошове вираження яких періодично індексується з урахуванням знецінення національної валюти: мінімальний розмір оплати праці (Азербайджан, Вірменія, Киргизстан, Таджикистан, Колумбія, Латвія, Монголія, Узбекистан); мінімальна заробітна плата (Вірменія); місячний розрахунковий показник (Казахстан); базова величина (Білорусь); неоподатковуваний мінімум доходів громадян (Україна); мінімальний прожитковий мінімум (Литва).

В цілому ряді країн – Австрії, Болівії, Бразилії, Угорщини, Німеччини, Грузії, Данії, Іспанії, Мексиці, Панамі, Парагваї, Польщі, Сальвадорі, Сан-Маріно, Туреччині, Франції, Швеції, Естонії та інших – штраф обчислюється в так званих денних ставках [9; 10].

У країнах Латинської Америки вони називаються «штрафні дні» («dias-multa»). У кожному конкретному випадку денна ставка визначається судом з урахуванням особистого і матеріального становища особи на момент винесення вироку. Цим досягається

максимальна індивідуалізація покарання. У деяких країнах (Німеччина, Данія, Мексика, Парагвай і Естонія) суд виходить, як правило, з чистого доходу, який особа одержує або могла одержати в середньому за день. У законі, звичайно, визначені розміри денних ставок [4–7].

У Великій Британії визначення суми штрафу так само засноване на обліку рівня доходів. Відповідно до ст. 18 Закону про кримінальну юстицію 1991 року сума штрафу визначається як добуток двох елементів. Перший елемент – сума штрафних балів, яка визначається в залежності від ступеня суспільної небезпеки злочину, другий – сума чистого тижневого прибутку правопорушника [11].

Крім того, визначення розміру штрафу в ряді країн полягає у встановленні його в процентах або кратно сумі незаконно отриманої вигоди, вартості викраденого, розміру злочинного обороту і т.д. Такий спосіб застосовується в КК Іспанії, КНР, США, Чилі.

Так, згідно з КК Китайської Народної Республіки штраф може становити від 50 до 200 % від суми реалізації товару (за реалізацію підроблених і неякісних товарів); від однієї до п'ятикратної суми несплаченого податку; від 2 до 10 % від помилково декларованої суми вкладеного капіталу; від 5 до 20 % від суми «відмитих» грошей [12].

У національних законодавствах можуть застосовуватися і відразу кілька способів обчислення штрафів. Так, у Франції та Швеції Кримінальні кодекси передбачають як штрафи в твердих сумах, так і в штрафних днях [13].

У багатьох країнах – колишніх англійських колоніях – мінімальний і максимальний розміри штрафу не вказуються, але в законі оговорюється, що «штраф не повинен бути надмірним». У таких випадках судді керуються ustalеною в країні судовою практикою.

У законодавстві багатьох країн міститься припис про те, що розмір штрафу повинен визначатися судом з урахуванням не тільки тяжкості вчиненого, а й матеріального становища засудженого. Крім того, в деяких країнах в законі міститься також вимога враховувати при призначенні штрафу, поряд з матеріальним, особисте становище засудженого, його сімейні зобов'язання, вік, стан здоров'я і т.д.

Відповідно до положень ч. 2 ст. 53 Кримінального кодексу України розмір штрафу

встановлює суд, він залежить від тяжкості вчиненого злочину та майнового стану особи в межах від 30 до 50000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [8]. Ряд науковців не погоджуються із позицією законодавця та пропонують власну дефініцію штрафу, однак на нашу думку, поняття, сформульоване в Законі, цілком логічне і не суперечить доктрині кримінального права. Економічний зміст штрафу полягає у позбавленні особи, що вчинила злочин або адміністративне правопорушення, певних матеріальних цінностей. Тобто держава в особі правоохоронних органів встановлює для суб'єкта економічні обмеження з метою зміни внутрішніх антисоціальних установок особи.

При встановленні розміру штрафу суд має керуватися наступними чинниками: ступенем та характером не лише протиправного діяння, а й особи правопорушника (ч. 1 ст. 65 КК), а також наявністю у неї реальної можливості виплати (ч. 2 ст. 53 КК) [8].

У науковців відсутня єдина позиція щодо ефективності штрафу при досягненні мети покарання. На нашу думку, штраф, що застосовується до особи, яка вчинила адміністративне правопорушення або злочин невеликої або середньої тяжкості, є одним із найефективніших засобів досягнення спеціальної превенції, як базової мети кримінального або адміністративного покарання. Слушно зазначає М. І. Панов, що штраф – єдиний вид покарання, що здійснює одночасно економічний та психологічний вплив на правопорушника. Адже втративши частину свого прибутку, який у середньостатистичного громадянина України не такий значний, правопорушник обмежує і свої фінансові можливості, і можливості своєї сім'ї, тому в майбутньому він прагнутиме уникнути вчинення нових злочинів та адміністративних правопорушень [2].

Суд при визначенні розмірів штрафу, безумовно, має врахувати рівень майнового забезпечення злочинця, але у будь-якому випадку його розмір має бути значимим.

Відповідно до положень ст. 7 Закону про державний бюджет на 2020 рік розмір прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунок на місяць встановлено у розмірі: з 01.01.2020 року – 2027 грн., з 01.07.2020 року – 2118 грн., з 01.12.2020 року – 2189 грн. [14]. Враховуючи

положення підпункту 169.1.1 Податкового кодексу України, неоподатковуваний мінімум доходів громадян для цілей кваліфікації кримінальних та адміністративних правопорушень встановлюється на рівні розміру податкової соціальної пільги.

Між тим, у пункті 4 Постанови Судової палати з розгляду кримінальних справ Верховного Суду України від 1 жовтня 2015 року по справі № 5-154к15 зазначено: «...Розмір штрафу встановлює суд, керуючись ступенем тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винної особи у межах від 30 до 50000 н.м.д.г., якщо статтями Особливої частини Кримінального кодексу не встановлено вищий розмір штрафу». У ч. 5 зазначеної статті врегульовано порядок заміни неоплаченої суми штрафу іншим видом покарання, розрахунок такої заміни здійснюється, виходячи з розміру неоподатковуваного мінімуму доходів громадян. Тобто положення кримінального закону сформульовано безальтернативно, він чітко і аргументовано визначає єдину базову одиницю розрахунку розміру покарання у вигляді штрафу – неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

«Згідно з п. 5 підрозділу 1 розд. XX Податкового кодексу, якщо положення законодавства містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для цілей їх правореалізації використовується сума в розмірі 17 грн., крім положень адміністративного та кримінального законодавства у частині кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень, для яких сума н.м.д.г. встановлюється у розмірі податкової соціальної пільги» [15].

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у своєму листі від 02.03.2012 року № 132-283/0/4-12 «Щодо прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності від 15 листопада 2011 року № 425-VI» визначив розмір штрафу в умовній одиниці неоподаткованого розміру – 17 грн.

Ретроспективний аналіз матеріалів судової практики дає підстави констатувати, що суди під час встановлення такого виду покарання, як штраф, визначаючи розмір штрафу, виходять виключно з розуміння, що

неоподаткований мінімум доходів громадян для цілей кримінального та адміністративного законодавства становить саме 17 грн.

Надаючи правову оцінку щодо справи № 463/2544/16-к, Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у Постанові від 11 грудня 2018 року встановив:

«...Особі призначено покарання за частиною 2 статті 309 КК із застосуванням статті 69 КК у вигляді штрафу в розмірі 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що становить 3400 грн.

Керуючись статтею 71 КК, судом за правилами сукупності вироків встановлено покарання у вигляді обмеження волі на строк до 2 років із застосуванням положень ст. 75 КК та штрафу в розмірі 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що становить 3400 грн.»

«...Скасовуючи вирок суду у зазначеному кримінальному провадженні, суд апеляційної інстанції за частиною 2 статті 309 КК призначив покарання із застосуванням положень статті 69 КК у формі штрафу в розмірі 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – 3400 грн. Вироком Шевченківського районного суду м. Львова від 25 червня 2015 року встановлено виконати самостійно» [16].

Надаючи правову оцінку по справі № 366/1872/17, Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у Постанові від 14 червня 2018 року підтримав Ухвалу Апеляційного суду Київської області від 28 вересня 2017 року та висловив наступну правову позицію: «... За рішенням Іванківського районного суду Київської області від 20 липня 2017 року особу засуджено за ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 267-1 КК України до покарання у формі штрафу 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 850 грн...» «... Апеляційний суд підтвердив законність вироку місцевого суду» [17].

Про це ж свідчить і Лист Верховного Суду України від 01.08.2017 «Узагальнення судової практики застосування судами України законодавства про відповідальність за адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення (статті 212⁷ – 212²¹ Кодексу України про ад-

міністративні правопорушення), та злочини проти виборчих прав і свобод» [17].

Таким чином, досліджуючи зміст судової практики, можна обґрунтовано стверджувати, що суди, встановлюючи штраф як вид покарання та визначаючи його розмір, спираються на НМДГ у розмірі 17 гривень.

Аналогічна ситуація прослідковується і щодо вирішення судами питань покарання у вигляді штрафу за вчинення адміністративного правопорушення.

Висновки. Отже, реструктуризація механізму обчислення розміру штрафу є актуальною потребою адміністративного та кримінального законодавства України. Найбільш ефективним способом його вдосконалення є впровадження середнього доходу винного в якості базового стандарту розміру штрафних санкцій, що дозволить забезпечити однаковий ступінь репресивності штрафних санкцій для осіб, що мають різний рівень доходів.

Проте впровадження такого способу визначення розміру штрафу потребує чіткого нормативно-правового закріплення ефективного механізму обчислення доходу винної особи та врахування її майнового стану.

У зв'язку з відсутністю такого механізму видається, що на сьогоднішній день найбільш доцільним способом реформування порядку обчислення штрафу є встановлення його розміру кратно розміру податкової соціальної пільги, що безумовно повинно стати предметом подальшого наукового дослідження та обговорення. Це надасть можливість забезпечити економічну обґрунтованість та високий рівень репресивності зазначеної форми покарання та її взаємозв'язок з динамікою доходів населення. Використання єдиного базового стандарту для розрахунку ступеня тяжкості правопорушення та розміру штрафу дозволить забезпечити пропорційність між рівнем суспільної небезпеки діяння та його караністю в умовах динамічної економічної ситуації в Україні, сприятиме індивідуалізації кримінальної та адміністративної відповідальності, коли ступінь тяжкості покарання буде відчутним для правопорушника, але водночас доступним для виконання представниками різних соціальних груп населення.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-06>.

[gov.ua/laws/show/2755-17/sp:wide-#n8013](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/sp:wide-#n8013) (Дата звернення: 26.05.2020).

2. Панов М. І. Методологічні аспекти дослідження кримінальної відповідальності. *Фундаментальні проблеми кримінальної відповідальності*: матеріали наук. полілогу (м. Харків, 7 вересня 2018 р.). Харків : Право, 2018. С. 35–41.

3. Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 3. März 2020 (BGBl. I S. 431). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html#BJNR001270871BJNG000102307> (Дата звернення: 26.05.2020).

4. Codice penale (Testo coordinato ed aggiornato del Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398). URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale> (Дата звернення: 26.05.2020).

5. Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи : монографія / Ю. В. Баулін, М. В. Буроменський, В. В. Голіна та ін.; під заг. ред. академіка НАПрН України Ю. В. Бауліна. Київ : ВАІТЕ, 2015. 688 с.

6. Додонов В. Н. Сравнительное уголовное право. Общая часть : монографія / под общ. и науч. ред. д-ра юрид. наук, профессора, заслуженного деятеля науки РФ С. П. Щербы. Москва, 2019. 448 с.

7. Código penal de la nación Argentina ley 11.179 (t.o. 1984 actualizado). URL: https://www.oas.org/juridico/spanish/mesicic3_arg_codigo_penal.htm (Дата звернення: 26.05.2020).

8. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (Дата звернення: 26.05.2020).

9. Österreichisches Strafgesetzbuch. Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch – StGB) StF: BGBl. Nr. 60/1974 (NR: GP XIII RV 30 AB 959 S. 84. BR: S. 326. NR: Einspr. d. BR: Einspr. d. BR: 1000 AB 1011 S. 98.)

10. Norsk straffelov LOV-2005-05-20-28 Justiso beredskaps departementet fra 01.01.2020. URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28> (Дата звернення: 26.05.2020).

11. Criminal Law Act 1977. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1977/45> (Дата звернення: 26.05.2020).

12. 中华人民共和国刑法 (修订). URL: http://www.npc.gov.cn/wxzl/wxzl/2000-12/17/content_4680.htm (Дата звернення: 26.05.2020).

13. Code pénal Version consolidée au 12 mai 2020. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719> (Дата звернення: 26.05.2020).

14. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14 листопада 2019 р. № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20> (Дата звернення: 26.05.2020).

15. Постанова Судової палати з розгляду кримінальних справ Верховного Суду України від 1 жовтня 2015 р. по справі № 5-154к15. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/52154058> (Дата звернення: 26.05.2020).

16. Постанова Верховного Суду від 11 грудня 2018 р. у справі № 463/2544/16-к (провадження № 51-5590 км 18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78680586> (Дата звернення: 26.05.2020).

17. Постанова Верховного Суду від 14 червня 2018 р. у справі № 366/1872/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74842644> (Дата звернення: 26.05.2020).

18. Узагальнення судової практики застосування судами України законодавства про відповідальність за адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення (статті 212-7–212-21 Кодексу України про адміністративні правопорушення), та злочини проти виборчих прав і свобод (статті 157–160 Кримінального кодексу України): Лист Верховного Суду України від 01.08.2017 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/VSS00191?an=974> (Дата звернення: 26.05.2020).

19. Japan Penal Code: Law No. 45 of 24 April 1907 as amended through Law No. 52 of 2 June 1987. URL: https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=31753&p_lang= (Дата звернення: 26.05.2020).

20. Criminal Code of the Republic of Korea of September 18, 1953. URL: https://sherloc.unodc.org/res/cld/document/kor/1953/korean_criminal_act_html/Korea_Criminal_Act_amendments_2010.pdf (Дата звернення: 26.05.2020).

References:

1. Verkhovna Rada Ukrainy. (2010). *Podatkovyi kodeks Ukrainy* [Tax Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/sp:wide-#n8013> (Last accessed: 26.05.2020) [in Ukrainian].

2. Panov, M. I. (2018). Metodolohichni aspekty doslidzhennia kryminalnoi vidpovidalnosti [Methodological aspects of criminal liability research]. *Fundamentalni problemy kryminalnoi vidpovidalnosti: materialy nauk. Polilohu* (Kharkiv, September 7, 2018). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

3. *Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 3. März 2020 (BGBl. I S. 431)*. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html#BJNR001270871BJNG000102307> (Last accessed: 26.05.2020).

4. *Codice penale* (Testo coordinato ed aggiornato del Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398). URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale> (Last accessed: 26.05.2020).

5. Baulin, Yu. V., Buromensky, M. V., Golina, V. V. (2015). *Suchasna kryminalno-pravova systema v Ukraini: realii ta perspektyvy* [Modern criminal law system in Ukraine: realities and prospects]. Kyiv: VAITE [in Ukrainian].

6. Dodonov, V. N. (2019). *Sravnitel'noe ugolovnoe pravo. Obshhaya chast'* [Comparative criminal law. General part] / pid obshch. red. S. P. Shcherby [in Russian].

7. *Codigo penal de la nacion Argentina ley 11.179 (t.o. 1984 actualizado)*. URL: https://www.oas.org/juridico/spanish/mesicic3_arg_codigo_penal.htm (Last accessed: 26.05.2020).

8. Verkhovna Rada Ukrainy. (2001). *Kryminalnyi kodeks Ukrainy* [Criminal codex of Ukraine]: Zakon Ukrainy № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (Last accessed: 26.05.2020) [in Ukrainian].

9. *Österreichisches Strafgesetzbuch. Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch – StGB)* StF: BGBl. Nr. 60/1974 (NR: GP XIII RV 30 AB 959 S. 84. BR: S. 326. NR: Einspr. d. BR: Einspr. d. BR: 1000 AB 1011 S. 98).

10. *Norsk straffelov* LOV-2005-05-20-28 Justiso beredskaps departementet fra 01.01.2020. URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28> (Last accessed: 26.05.2020).

12. 中华人民共和国刑法 (修订). URL: http://www.npc.gov.cn/wxzl/wxzl/2000-12/17/content_4680.htm (Дата звернення: 26.05.2020).

13. *Code pénal*. Version consolidée au 12 mai 2020. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEX000006070719> (Last accessed: 26.05.2020).

14. Verkhovna Rada Ukrainy. (2019). *Pro Derzhavnyy byudzheth Ukrainy na 2020 rik* [On the State Budget of Ukraine for 2020]: Zakon Ukrainy № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20> (Last accessed: 26.05.2020) [in Ukrainian].

15. Sudova palata z rozhlyadu kryminal'nykh sprav Verkhovnoho Sudu Ukrainy. (2015). *Postanova vid 1 zhovtnya 2015 roku po spravi № 5-154ks15*. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/52154058> (Last accessed: 26.05.2020) [in Ukrainian].

16. Verkhovniy Sud Ukrainy. (2018). *Postanova vid 11 hrudnya 2018 roku u spravi № 463/2544/16-k* (provadzhennya № 51-5590 km 18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78680586> (Last accessed: 26.05.2020) [in Ukrainian].

17. Verkhovniy Sud Ukrainy. (2018). *Postanova vid 14 chervnya 2018 roku u spravi № 366/1872/17*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74842644> (Last accessed: 26.05.2020) [in Ukrainian].

18. Verkhovniy Sud Ukrainy. (2017). *Uzahal'neniya sudovoyi praktyky zastosuvannya sudamy Ukrayiny zakonodavstva pro vidpovidal'nist' za administratyvni pravoporushennya, shcho posyahayut' na zdiysnennya narodnoho volevyyavlennya ta vstanovleny poryadok yoho zabezpechennya* (statti 212-7 - 212-21 Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennya), ta zlochyny proty vyborchychk prav i svobod (statti 157 - 160 Kryminal'noho kodeksu Ukrainy) [Generalization of judicial practice of application by courts of Ukraine of legislation on liability for administrative offenses encroaching on the exercise of the people's will and the established procedure for its provision (Articles 212-7 - 212-21 of the Code of Administrative Offenses) and crimes against suffrage and freedoms (Articles 157 - 160 of the Criminal Code of Ukraine)]: Lyst vid 01.08.2017. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/VSS00191?an=974> (Last accessed: 26.05.2020) [in Ukrainian].

19. Japan Penal Code: Law No. 45 of 24 April 1907 as amended through Law No. 52 of 2 June 1987. URL: https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=31753&p_lang= (Last accessed: 26.05.2020).

20. Criminal Code of the Republic of Korea of September 18, 1953. URL: https://sherloc.unodc.org/res/cld/document/kor/1953/korean_criminal_act_html/Korea_Criminal_Act_amendments_2010.pdf (Last accessed: 26.05.2020).

Стаття надійшла до редакції 23 червня 2020 р.